УДК 331

Новорок Т. Є., заступник директора (Рівненський обласний центр зайнятості), **Коваль Л. А., к.е.н., доц., завідувач кафедри економіки та фінансів** (ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», м. Рівне), **Новорок О. П., магістрант** (Тернопільський національний економічний університет)

СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ ЯК ЧИННИК УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАЛЬНИМ РИНКОМ ПРАЦІ

Оцінено заходи активної і пасивної політики сприяння зайнятості населення Рівненської області. Запропоновано напрями активізації та підвищення ефективності соціальних програм захисту населення регіону від безробіття.

Дана оценка активной и пассивной политике содействия занятости населения Ривненской области. Предложены направления активизации и повышения эффективности социальных программ защиты населения региона от безработицы.

By measures of active and passive policies to promote employment of the population of the Rivne region. Directions strengthen and enhance the effectiveness of social protection programs region of unemployment.

Ключові слова: безробіття, соціальні послуги служби зайнятості, ринок праці.

Необхідність побудови ефективної системи соціального захисту населення від безробіття як однієї з передумов становлення соціальної держави та складність забезпечення дієвого механізму її функціонування в умовах погіршення соціально-економічної ситуації в країні визначає актуальність теми дослідження.

Вагомий внесок у дослідження різних аспектів ефективності соціальних програм сприяння зайнятості населення в умовах загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття зробили такі провідні українські вчені, як В. Андрущенко, С. Бандур, Д. Богиня, В. Брич, О. Василик, В. Васильченко, Т. Заяць, Е. Лібанова, Л. Лісогор, В. Петюх, В. Покрищук, І. Ткачук, С. Юрій, Н. Шаманська, В. Шамота та інші. Заслуговують на увагу праці зарубіжних вчених: В. Адамчука, В. Кабаліної, Р. Колосової, О. Конюхова, Т. Малевої, Г. Нікольської, Г. Руденко, Е. Хансен, В. Шеметова, С. Шмідта.

Названі вчені глибоко досліджували питання активізації соціальних послуг служби зайнятості як ефективної системи соціального захисту населення від безробіття. Разом з тим різноманітність авторських підходів, їхня неоднозначність, а

іноді й суперечливість потребують уточнення і дієвого механізму повернення економічно активного населення до продуктивної зайнятості.

Постановка завдання. До основних питань, які потребують нагального державного втручання, слід віднести: нераціональне використання ресурсів праці через невідповідність існуючого типу зайнятості, сформованого відповідно до запитів переважно індустріального суспільства, вимогам економічного розвитку, пов'язаним з новим рівнем техніки та трудових відносин; зростання витрат коштів бюджету на утримання безробітних та надання інших соціальних пільг; питання стихійної трудової міграції висококваліфікованої робочої сили тощо.

Зареєстрований ринок праці Рівненської області у 2010 році характеризувався наступними тенденціями [1]: чисельність незайнятих громадян, які перебували на обліку в службі зайнятості, станом на 1 січня 2011 року склала 20,8 тис. і порівняно з даними на відповідну дату минулого року зросла на 1,8 тис. або на 9,5%. Серед громадян, які залишались на обліку на кінець грудня 2010 року, 10,7 тис. (51,4%) становили жінки, 10 тис. (48,1%) – молодь у віці до 35 років, 9,8 тис. осіб до звільнення займали робітничі місця, 6,3 тис. осіб – посади службовців, 4,7 тис. осіб працювали на місцях, що не потребують спеціальної підготовки або взагалі не мали професії. Із загальної чисельності незайнятих громадян 4,6 тис. осіб раніше працювали у сільському господарстві. Статус безробітного мали 20,2 тис. осіб, з них 15,3 тис. отримували допомогу по безробіттю. Середній розмір допомоги по безробіттю у грудні 2010 року становив по області 701 грн.

Основні причини безробіття у Рівненській області як зареєстрованого, так і визначеного за методологією МОП наступні: звільнення за власним бажанням (33,7%); вивільнення з економічних причин (27,5%); звільнення у зв'язку з закінченням строку контракту або договору найму (15,6%); неможливість знайти роботу після закінчення навчальних закладів (12,9%).

Суттєвим залишається дисбаланс між пропозицією робочої сили та попитом на неї. Кількісний дисбаланс поглиблюється низькими якісними характеристиками значної кількості вільних робочих місць: низьким рівнем заробітної плати, несвоєчасною її виплатою або ж виплатою у вигляді натуроплати, важкими умовами праці.

Доцільно зробити посилання на характерну залежність, яка склалася в економіці між безробіттям і кількістю вільних робочих місць та вакансій. Адже, за будь-якого рівня безробіття завжди є вакансії на непрестижні робочі місця, робочі місця і вакансії, структура яких не відповідає структурі та якості вільної робочої сили. Тому навіть при великій кількості вакансій знайдуться безробітні, які на даний момент шукають роботу. Ілюструє такий феномен Крива Беверіджа [2, С. 97]. А відношення числа безробітних до числа вакансій називається коефіцієнтом напруженості ринку праці (К), що відповідає положенню точки фактичного безробіття на Кривій Беверіджа. Якщо цей коефіцієнт зростає, то збільшується в першу чергу циклічне безробіття

Впродовж 2001–2010 років ринку праці Рівненської області число вакансій зросло на 194 одиниці при зменшенні числа безробітного населення на 25,77 тис. осіб. Такі зміни призвели до коливань значення коефіцієнта напруженості ринку праці Рівненської області з мінімального його значення – 7 осіб на одну вакансію у 2007 році до максимального – 45 осіб на одну вакансію у 2001 році (рис. 1).

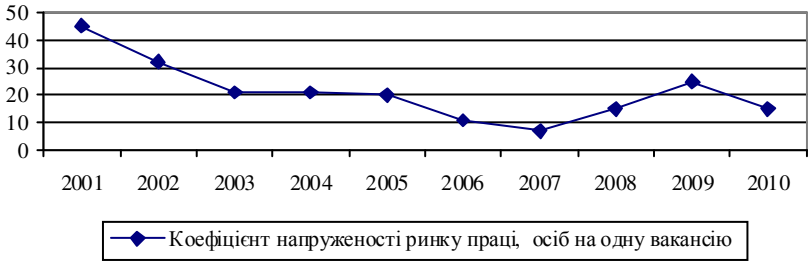

Рис. 1. Динаміка коефіцієнта напруженості ринку праці Рівненської області за 2001–2010 рр.

У базі даних обласної служби зайнятості впродовж 2010 року налічувалось 33 тис. вакансій, що надійшли від 6,4 тис. роботодавців. Кількість вакансій дещо збільшилась проти відповідного періоду минулого року. Середній розмір оплати праці в розрахунку на одну вакансію становив 1012 грн, але 41% вакансій були із мінімальною заробітною платою, 51% – із заробітною платою не вище середньої по області та тільки 4% вакансій – із заробітною платою вище середньої по області. Для працівників сільського господарства станом на кінець грудня 2010 року налічувалася лише 35 вакансій. З одного боку проблемою ринку праці області була нестача висококваліфікованих працівників, з іншого переважна більшість вільних робочих місць мала низькі якісні характеристики: вакансії з заробітною платою не вище прожиткового мінімуму, несвоєчасна її виплата, важкі умови праці, особливо у сільському господарстві.

Серед активних програм сприяння зайнятості населення, що здійснює центр зайнятості за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття: консультаційно-інформаційні та профорієнтаційні послуги; сприяння у працевлаштуванні; організація профнавчання і підвищення кваліфікації; організація тимчасової зайнятості на громадських і сезонних роботах; допомога в організації власної справи,у тому числі одноразова виплата допомоги по безробіттю; організація виплат безробітним усіх видів матеріального забезпечення, передбачених законодавством (рис. 2).

Впродовж 2010 року за сприяння центрів зайнятості області працевлаштовано 25,8 тис. осіб (у 2009 році – 25,3 тис.). З них шляхом надання дотацій робото-

давцям з коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття – 2651 безробітний та виплати одноразово допомоги по безробіттю для організації підприємницької діяльності – 598 безробітних.

Рис. 2. Динаміка залучення безробітних до активних заходів соціального захисту незайнятого населення Рівненської області у 2001–2010 рр.

До участі в оплачуваних громадських роботах було залучено 13,1 тис. незайнятих громадян, що на 4,7 тис. або 55,4% більше ніж у 2009 році. Більше 1700 з них після громадських робіт працевлаштовані на постійній основі. На організацію оплачуваних громадських робіт використано 10,4 млн грн, у тому числі коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття – 8,5 млн грн, коштів підприємств – 1,7 млн грн та 30 тис. грн коштів місцевого бюджету.

Безробітні громадяни, які були залучені впродовж року до оплачуваних громадських робіт за рахунок коштів Фонду, працювали на благоустрої та озелененні територій населених пунктів, кладовищ, зон відпочинку і туризму, придорожніх смуг; на роботах з проведення ремонту або реконструкції об'єктів соціальної сфери; доглядали за особами похилого віку, інвалідами та хворими в закладах охорони здоров'я; впорядковували місця меморіального поховання, місця поховання загиблих захисників Вітчизни, інформували населення стосовно порядку отримання житлових субсидій, проводили роботи з відновлення бібліотечного фонду та в архівах з документацією.

Усього ж у 2010 році центри зайнятості Рівненщини надали передбачені законодавством послуги з пошуку роботи та соціального захисту від безробіття 64,3 тис. незайнятих громадян області.

Впродовж 2010 року за послугами до служби зайнятості звернулось 837 осіб з обмеженими можливостями, перебувало на обліку – 1276 осіб. За сприяння центрів зайнятості працевлаштовано 341 особу. Шляхом надання дотації роботодавцю працевлаштовано 79 осіб з інвалідністю, 21 безробітний інвалід отримав одноразову виплату допомоги по безробіттю для організації підприємницької ді-

яльності, 131 особа брала участь у громадських роботах. За сприяння служби зайнятості проходили професійне навчання 165 безробітних з інвалідністю.

Особливого значення в умовах кризового скорочення робочих місць набуло сприяння службою зайнятості працевлаштуванню шляхом надання одноразової допомоги по безробіттю для організації власної справи (рис. 3).

Рис. 3. Динаміка чисельності осіб, які отримали одноразову допомогу по безробіттю для зайняття підприємницькою діяльністю по Рівненській області, 2004–2010 рр.

З метою підтримки розвитку підприємницької ініціативи у безробітних громадян з травня 2010 року було відновлено роботу щодо сприяння у працевлаштуванні безробітних шляхом надання одноразової виплати допомоги по безробіттю для організації підприємницької діяльності. Такою послугою скористалися 598 безробітних громадян, які отримали фінансову підтримку з коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття на загальну суму 4,3 млн грн.

Особливо гостро стоїть питання з позицій професійно-кваліфікаційної адаптації безробітних, які на тривалий час втратили зв'язок з ринком праці. Тому необхідно сприяти їх поверненню до своїх професійних обов'язків шляхом надання умов для навчання і відновлення трудових навичок (за рахунок роботодавця або центрів зайнятості), про що має бути зазначено у трудових договорах та колективних угодах.

Впродовж 2010 року профнавчання проходило 9,4 тис. безробітних громадян. Переважна більшість із них (понад 86%) після закінчення були працевлаштовані. Деякі безробітні, отримавши нову професію, працевлаштувались самостійно. Дві третини безробітних проходять профнавчання за конкретними замовленнями роботодавців. Професійним навчанням охоплено майже 20% безробітних.

Професійна підготовка, перепідготовка здійснювалась за 58 професіями і спеціальностями, а підвищення кваліфікації, у т.ч. стажування, – за 623 професіями, напрямами, курсами. Крім традиційної групової курсової форми навчання, широко застосовуються та розвиваються властиві лише для служби зайнятості такі форми професійного навчання безробітних, як навчання за індивідуальними

планами та програмами, стажування на робочих місцях та посадах спеціалістів, курси цільового призначення, навчання за модульною формою, спеціалізація фахівців з вищою освітою.

У Рівненському центрі професійно-технічної освіти впродовж 2010 року проходили професійну підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації 5,4 тис. слухачів, з них 311 безробітних з інших регіонів. Навчання здійснювалось за широким спектром робітничих професій, з урахуванням вимог ринку праці та перспектив розвитку регіону. Чимала увага приділялася й відродженню професій народних промислів, що потребує централізованого створення організаційної структури – Біржі надомної праці.

Висновки. Необхідно розширювати сферу застосування оплачуваних громадських робіт, їх вартість, привабливість та види, особливо ті, які користуються попитом. Місцевим громадами, як основним замовникам громадських робіт, узгоджувати з центрами зайнятості їх перелік на предмет залучення соціально вразливої частини безробітних на паритетних засадах. Створити в регіоні спеціалізовані фірми з організації оплачуваних громадських робіт як фірми тимчасового найму з метою забезпечення незайнятого населення тимчасовою роботою, які фінансуються як за рахунок коштів підприємств-замовників, так і за рахунок місцевих бюджетів, фонду сприяння зайнятості. Поширювати і пропагувати серед роботодавців нестандартні організаційні форми зайнятості: аутстаффінг, аутсорсинг, лізинг персоналу, фріланс (дистанційна зайнятість), надомництво та нестандартні режими робочого часу. Сприяти малому підприємництву і самозайнятості через створення систему підтримки і надання допомоги безробітним, які започатковують власну справу або стикаються з проблемами у бізнесі.

1. Соціальні послуги служби зайнятості Рівненської області. Аналітично-статистичний огляд. Матеріали за підсумками 2000–2010 рр. – Р. : РОЦЗ, 2011. – 125 с. **2**. Васильченко В. С. Державне регулювання зайнятості. Навч. посіб. / В. С. Васильченко. – К. : КНЕУ, 2005. – 252 с.

Рецензент: д.е.н., професор Лазаришина І. Д. (НУВГП)